

“ Η ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ”

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. Ν. Κ. ΛΟΥΡΟΥ *

Τὸ θέμα ποῦ θὰ προσπαθήσω νὰ ἀναπτύξω ἐνώπιόν Σας, νομίζω πὼς παρορσιάζει σημαντικό ἠθικὸ καὶ κοινωνικὸ ἐνδιαφέρον καὶ πὼς γι' αὐτὸ εἶναι ἄξιο νὰ ἀπασχολήσῃ τὸ βῆμα τῆς Ἀκαδημίας.

Πολλὲς ἀπόψεις μποροῦν νὰ συζητηθοῦν σχετικὰ μὲ τὴν εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο. Ὅφείλει ἄραγε νὰ τοῦ ἀποκαλύπτῃ τὴν ἀλήθεια τῆς καταστάσεώς του καὶ τὴν πρόγνωση γιὰ τὸ μέλλον, ὅταν ἐμπνέῃ ἀμφιβολίες καὶ ἀνησυχία ἢ ἀποτελεῖ ὑποχρέωση τοῦ ἱατροῦ νὰ συγκαλύπτῃ ἀπέναντί του τὰ δυσάρεστα ;

Ἡ ἀπάντησις δὲν ἐξαντλεῖται μὲ δυὸ λέξεις.

Ἀπὸ τὴν καθαρὴ θεωρητικὴ πλευρὰ μερικοὶ θεολόγοι καὶ ἄτεγκτοι ἠθικολόγοι, ὑποστηρίζουν τὴν ὑποχρεωτικὴ εἰλικρίνεια ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο. Ἡ ἄποψη αὐτὴ στηρίζεται στὴν ἀκραία ἀντίληψη ὅτι κανένας ἄνθρωπος δὲν ἔχει τὸ ἠθικὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ ψέμματα καὶ λαμβάνει ὑπ' ὄφῃ μονόπλευρα τὴν ἱατρικὴ ὑποχρέωση χωρὶς νὰ ἐξετάζῃ τὴν ἐπίπτωση τῆς ἀλήθειας ἐπάνω στὴν ψυχοσύνθεσι τοῦ ἀρρώστου, ποῦ θὰ ὑποστῇ πιθανώτατα ψυχικὸ κλονισμό χειρότερο κάποτε καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν σοβαρότητα τῆς παθήσεως. Ἐνδεχόμενος δικαστικὸς ἐπίλογος στηριζόμενος στὴν ἀπαίτησι τῆς εἰλικρίνειας, θὰ θέσῃ σὲ μεγάλο δίλημμα τὴν δικαστικὴ συνείδησι ἂν θὰ πρέπει νὰ στηριχθῇ στὴν νομικὴ ἢ στὴν ἀνθρωπιστικὴ ἄποψη γιὰ νὰ κρίνῃ τὴν ἱατρικὴ εὐθύνη.

Εἶναι ἄραγε σκόπιμο ὁ ἱατρός νὰ προλέγῃ τὸ μέλλον, ποῦ κάποτε καὶ στίς πιὸ πιθανὲς προβλέψεις δὲν ἀποκλείεται νὰ τὸν διαφεύσῃ καὶ ποῦ ὅπως ὅποτε ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μοῖρα καὶ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ ; Τυχαίνει ὁ καρκινοπαθὴς μὲ τὴν ἱατρικῶς βαρυτάτη πρόγνωση νὰ πεθάνῃ ἀπὸ ἄσχετη πρὸς τὸν καρκίνο ὀξεῖα πάθησι — π. χ. πνευμονία, καρδιακὴ ἐμβολή, ἀτύχημα κλπ., ὁπότε

* Ἐξεφωνήθη τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1969.

πρὸς τί ἢ προηγουμένη ψυχική του ὀδύνη, πού θά προκληθῆ ἀπὸ τὴν ἐπίγνωση τῆς καταστάσεώς του ; Εὐτυχῶς δὲν ξέρουμε ἀπὸ τί θά πεθάνουμε καὶ εἶναι νομίζω ἄτοπο νὰ μᾶς τὸ προλέγῃ ὁ ἰατρός ἀντικαθιστῶντας τὸν Θεό. Χρειάζεται λοιπὸν ἐξαιρετικὴ λεπτότητα ἢ πρόγνωση πού τυχαίνει νὰ εἶναι ἀπατηλὴ ὅσο καὶ ἂν στηρίζεται σὲ ἐπιστημονικὰ δεδομένα. Μπορεῖ νὰ τραυματίσῃ ψυχολογικὰ βαρύτερα τὸν ἄρρωστο καὶ κάποτε νὰ γελοιοποιήσῃ τὸν ἰατρό. Ὑπάρχουν περιπτώσεις, πού διαφεύδουν τὴν παραδεδεγμένη πείρα καὶ ἄλλες τῶν ὁποίων ἡ ἀπελπιστικὴ πρόγνωση στηρίζεται σὲ ἀπατηλὴ διάγνωση. Ἐνας τρόπος ν' ἀποφεύγῃ ὁ ἰατρός τὴν περιγραφή τοῦ ἐγχειρητικοῦ κινδύνου εἶναι ἡ παραβολὴ μὲ τοὺς κινδύνους πού διατρέχει ὁ ἄνθρωπος κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς ὅπως π. χ. τὸν κίνδυνο τοῦ ὀδικοῦ ἀτυχήματος. Αὐτὴ ἡ παραβολὴ καθησυχάζει τὸν αἰσιόδοξο ἄνθρωπο, πού πρόκειται νὰ χειρουργηθῆ καὶ φαντάζεται — ἄδικα ἴσως — τὸν κίνδυνο τῆς ἐγχειρήσεως μεγαλύτερο ἀπὸ τὸν κίνδυνο τῆς αὐτοκινήσιτικῆς συγκρούσεως. Ὅπως δὴποτε ὅμως ἡ δήλωση τοῦ ἰατροῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀντίληψη τοῦ ἀρρώστου, τὴν ἐξυπνάδα του καὶ τὴν μόρφωσή του.

Πολλοὶ ἄρρωστοι εἶναι εὐτυχεῖς ὅταν μάθουν ἀργότερα πὼς τοὺς ἀποκρύψαμε μιὰ σοβαρὴ διαγνωστικὴ ἀλήθεια ἢ τὸν κίνδυνο πού διέτρεξαν. Ὅταν ἔχουν θεραπευθῆ εὐγνωμονοῦν ὅτι ἀπέφυγαν τὴν ψυχικὴ ὀδύνη. Κάποιος ἰατρός εἶπε στὸν ἄρρωστο «ἔχετε καρκίνον». Καὶ ἐκεῖνος τοῦ ἀποκρίθηκε : «Μὲ ποῖο δικαίωμα μοῦ τὸ ἀνακοινώσετε ;». Στὰ ἀντικαρκινικὰ κέντρα οἱ περισσότεροὶ προσέρχονται μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς θά διαφραστοῦν οἱ φόβοι τους.

Κάθε ἰατρικὴ συμβουλή, καὶ ἀκόμη περισσότερο κάθε χειρουργικὴ ἐπέμβαση ὑπόκειται στὰ ἀπρόοπτα τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὥστε θά ἀποτελοῦσε τροχοπέδη στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἰατρικῆς, ἐὰν ἔπρεπε ν' ἀπαριθμοῦνται στὸν ἄρρωστο, ὅλοι οἱ κίνδυνοι, πού παραδοκοῦν σὲ κάθε ἰατρικὴ ἐπέμβαση. Ὅταν ἡ ἐπιστημονικὴ πείρα βεβαιώσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς θεραπευτικῆς πιθανότητος, ἢ ἀπαρίθμηση τῶν ἐνδεχομένων ἐξαιρέσεων θά ὠδηγοῦσε τὸν ἄρρωστο στὴν ἀποφυγὴ τῆς, καὶ ὁ ἰατρός θά ἀποτελοῦσε τὸν ἠθικὸ ἀδουρογὸ τῶν συνεπειῶν.

Προκειμένου γιὰ τὴν ἐκλογή μεταξὺ ἐγχειρήσεως, πού σύμφωνα μὲ τὴν ἰατρικὴ πείρα στηρίζεται στὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας ἢ κάποιας συντηρητικῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, πού διαφημίζεται ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικὴ ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ πλευρά, εἶναι φανερό ὅτι ὁ ἄρρωστος προτρέπεται πρὸς τὴν δευτέρα γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν περιπέτεια τῆς ἐγχειρήσεως πού φοβεῖται. Ἄν στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ὁ ἰατρός ὑποχρεωθῆ ν' ἀπαρίθμηση τοὺς ἀπροβλέπτους κινδύνους τῆς ἐγχειρήσεως, θά τονωθῆ ἀκόμη περισσότερο ὁ φόβος τοῦ ἀρρώστου

καὶ ὁ ἰσολογισμὸς θ' ἀποδείξει ὅτι ὁ ἄρρωστος τελικὰ θὰ ζημιωθῆ ἀφοῦ ὑποχρεωτικὰ θὰ εὐρεθῆ στὸ ἐπιβεβαρυνμένο σκέλος τῆς θεραπευτικῆς στατιστικῆς. Παράδειγμα τῆς ζημίας ποὺ προκύπτει γιὰ τὸν ἄρρωστο, ἀποτελεῖ ἡ συχνὴ διαφήμιση ἀπὸ τὸν καθημερινὸ τύπο κάποιου φαρμάκου, ποὺ ἐκτοπίζει τὴν σύμφωνη μὲ τὴν ἰατρικὴ πείρα κλασικὴ θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ἡ σύγκριση μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς διαφημιζομένης, ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ ἄρρώστου. Ἀδιάκριτοι καὶ ἐπιζήμιοι εἶναι ἐπίσης ὅσοι καίτοι δὲν εἶναι ἰατροὶ καὶ ἀκόμη χειρότερα ἂν εἶναι, ἐντούτοις δίδουν συμβουλές, ποὺ στηρίζονται στὴν ἰδική των ἀτομικὴ περίπτωση ἢ σὲ εἰκασίες, ἐνῶ δὲν γνωρίζουν τὴν ἀκριβῆ διάγνωση τῆς παθήσεως τοῦ ἄλλου.

Εἶναι λοιπόν, φανερό, νομίζω, ὅτι οἱ ἀπόψεις ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ὑποχρέωση τῆς ἀπολύτου ἰατρικῆς εἰλικρινείας ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο, εἶναι ἴσως συννεπιεῖς πρὸς τὸ γράμμα τοῦ ἠθικοῦ Νόμου καὶ τὸ στενὸ συμφέρον τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ παραβλέπουν τὰ βασικὰ μειονεκτήματα τῆς εἰλικρινείας, ποὺ ὀδηγεῖ στὸ ἀντίθετο ἀποτέλεσμα, ὅταν δὲν λαμβάνη ὑπ' ὄψη τὰ περιστατικά, ποὺ μνημόνευσα παραπάνω, καὶ ποὺ μὲ ἄλλα λόγια συνοψίζονται στὴν ψυχολογία τοῦ ἄρρώστου.

Ὁ ἄρρωστος ζητεῖ νὰ βεβαιωθῆ, καὶ ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὸν ἀνακουφίσῃ ψυχικὰ εἶναι νὰ παύσῃ ἢ ἀμφιβολία ποὺ τὸν κατατρώχει. Ἐν τούτοις ὁμως καὶ ἡ τραγικὴ ἰατρικὴ εἰλικρίνεια ἀποτελεῖ ψυχικὴ ἀνακούφιση, ὅταν ἡ ψυχοσύνθεση τοῦ ἄρρώστου τοῦ ἐπιτρέπει τὸ θάρρος νὰ πάρῃ ἀπόφαση γιὰ τὴν πάθησή του. Ἡ πίστη, ἡ ὑπερρφάνεια καὶ ἡ ἐλπίδα βοηθοῦν κάποτε αὐτὸ τὸ συναίσθημα. Στὶς Η. Π. Α. π. χ. συνηθίζεται ὁ ἰατρὸς ν' ἀνακοινῶν τὴν κατάστασιν τοῦ ἄρρώστου στὸν ἴδιο. Κάποιος ὑπουργὸς διάβαζε κάθε μέρα γιὰ τὸν ἐπικείμενον θάνατό του στὸν ἡμερήσιον τύπον. Ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦσε τὴν ὑπηρεσίαν του ἐπὶ 18 μῆνες μὲ κέφι καὶ φιλοσοφία. Ἡ ψυχολογία του ἴσως ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴν περιωπὴ τῆς θέσεώς του. Κάποιο συναίσθημα ἡρωϊσμοῦ καὶ λυπηροῦ θαυμασμοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον εἶναι πιθανόν νὰ τὸν βοήθησε.

Πόσο μπορεῖ ἐντούτοις νὰ ἀπατηθῆ ὁ ἰατρὸς ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἄρρώστου, ἀποδεικνύει ἡ περίπτωσις τοῦ διασήμου Βιεννέζου χειρουργοῦ Billroth. Τὸν ἐπισκέπτεται ἓνας γενναῖος συνταγματάρχης, ποὺ τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν γιὰ τὴν πάθησιν του. Πείθεται γιὰ τὴν ψυχικὴ ἀντοχὴ τοῦ πελάτου του ὁ Billroth καὶ τοῦ ὁμολογεῖ τὴν δυσμενῆ πρόγνωση. Εὐγνώμων καὶ εὐθυμὸς τὸν ἀποχαιρετᾷ ὁ ἀξιωματικὸς, καὶ μόλις βγαίνει στὸν διάδρομον, ρίχνεται ἀπὸ τὸ παράθυρον, μὲ παρ' ὀλίγον θῦμα ἓνα ἀμέριστον διαβάτη, ποὺ τὸν ὑποδέχεται στὸ κεφάλιν του.

Ὅπως δὲποτε ὁμως ὅταν πρόκειται γιὰ πρόσωπα μὲ μεγάλας κοινωνικὰς,

ἐπαγγελματικές ἢ καὶ οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις καὶ εὐθύνες, ὁ ἰατρός βρῖσκεται κάποτε σὲ δίλημμα ἂν πρέπει νὰ κατατοπίσῃ τὸν ἄρρωστο σχετικὰ μὲ τὸ μέλλον του. Σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ὁ ἰατρός θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσῃ δυὸ φορὲς τὴν συνείδησίν του.

Ὁ περίφημος εὐθυμολόγος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἠθοποιὸς Sacha Guitry ἔλεγε : « Ἄρρωσταίνει κανεὶς ὅταν τοῦ ποῦν πὼς εἶναι ἄρρωστος ». Ἄλλὰ καὶ τὸ νὰ διαβεβαιώσῃ ὁ ἰατρός μὲ τὸ « δὲν εἶναι τίποτε » ἀποτελεῖ δίκαιο μαχαίρι. Μπορεῖ ν' ἀνακουφίσῃ. Ἄλλὰ ὅταν τὰ ὑποκειμενικὰ ἐνοχλήματα συνεχίζονται ἢ καὶ χειροτερεύουν, ἡ δήλωση αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει τὴν ἰατρικὴ ἀνειλικρίνεια καὶ τραυματίζει τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὸν ἰατρό. Ἄλλοτε πάλι ἡ ἰατρικὴ εἰλικρίνεια, δὲν γίνεται πιστευτὴ, ὅταν ὁ ἄρρωστος εἶναι προκατειλημμένος, μὲ κάποια δική του αὐτοδιάγνωση καὶ δὲν τὴν δέχεται. Αὐτὸς τότε ἀπατάται μὲ τὸ « δὲν εἶναι τίποτε ». Ὅταν παρέρχεται ὁ πόνος ἐπανερχεται ἡ αἰσιοδοξία καὶ νικᾷ ἡ ἐπιπολαιότητα. Πολλὲς φορὲς ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀνέχεται τὴν ἀλήθεια. Καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν μάθῃ ὁ ἴδιος, τὴν μεταβάλλει σὲ ψέμμα.

Κάποια σφυγμομέτρηση τοῦ κοινοῦ στὴν Γαλλία ἀπεκάλυψε ὅτι τὰ 72 % προτιμοῦν τὴν ἰατρικὴ εἰλικρίνεια ἀπὸ τὴν ἀπόκρυψη τῆς καταστάσεως. Ἡ στατιστικὴ ἐπηρεάζεται φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ θέση, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ κατώτερα μόνο στρώματα 9 — 10 % προτιμοῦν τὴν ἀλήθεια.

Οἱ στατιστικὲς ὁμῶς αὐτὲς ἀφοροῦν ὑγιεῖς καὶ ὄχι ἀσθενεῖς, πὸν ἀποφαίνονται γιὰ τὴν προτίμησίν τους στὴν περίπτωση τῆς ἀρρώστειας καὶ ἔτσι νομίζω ὅτι εἶναι ἀπατηλές. Ὁ ἄρρωστος ζητεῖ πάντα νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς δὲν θὰ τοῦ τὴν ποῦν. Ὑποπτεύεται βέβαια ἀλλὰ καὶ αἰσιοδοξεῖ, ὥστε εἶναι ἀνθρώπινο ἢ ἐλπίδα πάντα νὰ ἐπικρατῇ.

Ἡ ἀπόκρυψη ὁμῶς τῆς ἀλήθειας ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο ἔχει πολλὰ διαβαθμίσεις. Καὶ πρῶτα, πρῶτα θὰ ὀδηγήσῃ σὲ ἀντίθετο ψυχολογικὸ ἀποτέλεσμα, ἂν ἀποκαλυφθῇ ἡ ἀλήθεια στὴν ἐξέλιξη τῆς θεραπείας. Πολλοὶ συνοδοὶ τῶν ἀρρώστων ἀπαιτοῦν ἀπὸ τὸν ἰατρό ὄχι μόνον νὰ μὴν ἀποκαλύψῃ στὸν ἄρρωστο τὴν σημασίαν τῆς παθήσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιβαλλομένην θεραπευτικὴν ἀγωγὴν, ὅταν πρόκειται γιὰ ἐγχείρησι. Εἶναι ἐπόμενο νὰ κλονισθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀρρώστου πρὸς τὸν ἰατρό καὶ νὰ προκληθῇ ἡ ἀνησυχία του, ὅταν ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποκαλυφθῇ ὅτι τὸν ἀπατοῦσε. Καὶ εἶναι ἀκόμη πιθανὸ νὰ φαντασθῇ ὁ ἄρρωστος, ὅτι γιὰ νὰ προηγηθῇ ἡ ἀπάτη, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ κατάστασίν του εἶναι πολὺ σοβαρώτερη ἀπὸ ὅ,τι εἶναι πραγματικὰ. Χρειαζεται λοιπὸν διαβάθμισι τῆς ἰατρικῆς εἰλικρινείας ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο. Ἐτσι σὲ ὠρισμένους περιπτώσεις πρέπει αὐτὸς νὰ κατατοπίζεται στὴν πιθανότητα καὶ ὄχι τὴν βεβαιότητα τοῦ θερα-

πεντικοῦ ἀποτελέσματος μιᾶς ἀθεράπευτης ἀναπηρίας καὶ νὰ μὴ βαυκαλίζεται με φροῦδες ἐλπίδες, πὸν θὰ τοῦ προκαλέσουν βαρύτερη ἀπογοήτευση ἔταν δὲν ἐκ-πληρωθοῦν. Κατονομάζω ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς δράσεώς μου τὴν στειρώση πὸν σὲ ὄρισμένες περιπτώσεις εἶναι ἀπόλυτα ἀθεράπευτη. Ἡ ἰατρικὴ ἀνελικρίνεια στὴν περίπτωσι αὐτή, εἴτε ὀδηγεῖ στὴν διατήρησι ψυχολογικῆς ψευδαισθήσεως, πὸν ὕστερα ἀπὸ ἄσκοπες καὶ ἀνεπιτυχεῖς προσπάθειες τελικὰ ἀποκαλύπτεται, εἴτε στηρίζεται στὸ ἐπαγγελματικὸ συμφέρον τοῦ ἱατροῦ πὸν ἔτσι διατηρεῖ στὴν δι-καιοδοσίᾳ του τὴν πάσχουσα. Θὰ δικαιολογηθῆ βέβαια ὕστερα ἀπὸ μακρὲς θερα-πευτικὲς εἰσπράξεις, ὅτι δῆθεν ἔκαμε ὅ,τι ἦτο δυνατόν, ἐνῶ ὁμως γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἔλλειψη ἀποτελεσματικότητος τῶν ἐνεργειῶν του. Ἐδῶ ἀνελικρίνεια σημαίνει ἀπάτη, ἐνῶ ἡ εἰλικρίνεια τερματίζει ψευδαισθήσεις πὸν βα-σανίζουν τὸ ζεῦγος. Ὁ τερματισμὸς αὐτὸς συνήθως ὀδηγεῖ στὴν γαλήνη, πὸν ἐπιβάλλει ἢ ἀπόφασιν τῆς μοίρας. Ὁ Γυναικολόγος Portes, ἔχει ἐπιγραμματικὰ χαρακτηρίσει τὴν σχέσηιν μεταξύ ἀρρώστου καὶ ἱατροῦ, σὰν συμβόλαιον μιᾶς «ἐμπιστοσύνης» με μίαν «συνείδηση». Αὐτὴ ἡ σχέσηιν πρέπει νὰ προστατευθῆ καὶ νὰ διατηρηθῆ ἂν πρόκειται ἢ συνισταμένη νὰ ὀδηγήσιν στὸ κατὰ τὸ δυνατόν καλλίτερον ἀποτέλεσμα. Ἡ σημασία τοῦ «οἰκογενειακοῦ ἱατροῦ» στηρίζεται σ' αὐτὴ τὴν ἀμοιβαία ἀνταπόκρισιν, ὥστε ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἠθικῆς προσωπικότητος ἐκεῖ-νου, πὸν θὰ ἀναλάβῃ τὴν δύσκολην θεραπείαν, νὰ μὴν μπορῆ νὰ στερηθῆ αὐτὴ τὴν συμφωνίαν τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀρρώστου καὶ τῆς ἱατρικῆς συνειδήσεως. Ὁ Rabelais ἔπλασε τὸ ἀξίωμα «Science sans conscience n'est que ruine de l'âme».

Ἡ ἐμπιστοσύνη ὁμως γεννιέται με τὴν πίστιν τοῦ ἀσθενοῦς ἀπέναντι ὄχι μόνον στὴν ἱκανότητα τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ καὶ στὴν εἰλικρίνειάν του. Καὶ ἐκεῖ ἀκριβῶς πλέκεται τὸ μυστήριον τῆς μοίρας. Ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ ἱατροῦ ἀπέ-ναντι στον ἀρρώστο καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην πὸν θὰ ἐμπνεύσῃ, θὰ ἐξαρτηθῆ ἢ ὑπογραφή τοῦ ἀποφασιστικοῦ συμβολαίου. Ποιὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάσιν αὐτὴ μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθῆ πάλιν με ἓνα μόνον ἐπίθετον πὸν περιέχει ὄλα τὰ ἀν-θρώπινα συναισθήματα, «Ψυχολογημένη». Ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν τῆς συναν-τήσεως τῶν δύο ἀγνώστων ἐξαρτᾶται τὸ μέλλον τῆς σχέσεώς τους. Πρὶν ἐξαγ-γελθῆ ἢ γνώμη τοῦ ἱατροῦ δημιουργεῖται ἢ χρησίμη προκατάληψιν, πὸν θὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ ἂν γνωρίζῃ νὰ διαβάξῃ μεταξύ τῶν γραμμῶν νὰ διαγνώσῃ πρῶτα τὴν ψυχολογικὴν σύνθεσιν τοῦ ἀνθρώπου πὸν ἔχει ἀπέναντί του, καὶ ἔπειτα τὴν πά-θησιν. Ἄν λείψῃ ἢ πρώτη αὐτὴ ἐπέμβασι τοῦ ἱατροῦ ἐπάνω στὴν ψυχολογικὴν σύνθεσιν τοῦ ἀρρώστου, ὅ,τι καὶ ἂν ἀποφανθῆ δὲν θὰ συγκεντρώσῃ τὴν ἐμπι-στοσύνην του. Ὁ ἀρρώστος πάντοτε ὑποπτεύεται καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον φρά-γμα, πὸν θὰ πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ ὁ ἱατρός. Ἄν τὸ ἐπιτύχῃ, θὰ καταλάβῃ ἀμέ-

σως ὡς ποιὸ σημεῖο ἐπιτρέπεται νὰ ἐκταθῇ ἢ εἰλικρινεῖά του καὶ τί θὰ πρέπει νὰ ἀποκρύψῃ χωρὶς νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἄρρωστο. Σχεδὸν ὅλα κατορθώνεται νὰ λεχθοῦν μὲ τὸν κατάλληλο τρόπο, χωρὶς οὔτε ἡ συνείδηση τοῦ ἱατροῦ νὰ ἐπιβαρυνθῇ μὲ τὸ ψέμμα, οὔτε ὁ ἄρρωστος νὰ τρομάξῃ. Ὑπάρχουν φοβισμένοι ἄνθρωποι, πού γιὰ τὸ συμφέρον τους πρέπει νὰ πειστοῦν ὅτι ἡ κατάστασή τους εἶναι θεραπεύσιμη ἀκόμα καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἀμφισβητήσιμο. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ υπεραισιόδοξοι πού θὰ παραμελήσουν τὴν θεραπευτικὴ ἀγωγή, ἂν δὲν ἐπιστηθῇ ἢ ἀντίληψή τους στοὺς κινδύνους πού θὰ διατρέξουν. Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις δοκιμάζονται τὰ ὅρια τῆς ἱατρικῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἀποκρύψεως.

Ἐνθυμοῦμαι περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες οὔτε ἡ τραγικὴ ἀλήθεια τῆς σοβαρᾶς καταστάσεως δὲν πείθει. Ὁ υπεραισιόδοξος χαμογελᾷ καὶ ἀναφέρεται σὲ κάποια περίπτωσι διαγνωστικοῦ λάθους. Αὐτὸ βέβαια θὰ τύχῃ νὰ συμβῇ. Ὅταν ὅμως ὅλα τὰ ἀντικειμενικὰ στοιχεῖα στηρίζουν τὴν σοβαρότητα τῆς διαγνώσεως καὶ προγνώσεως, συμβαίνει νὰ μὴν ἐπαρκῇ ἡ εἰλικρινεῖα τοῦ ἱατροῦ διὰ νὰ πεισθῇ ὁ ἄρρωστος ν' ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμο τῆς πιθανῆς σωτηρίας του. Κάποιος ἐπικρίνει τὸν υπεραισιόδοξο ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ καπνίζῃ, ἐνῶ τὸ ἔχει ἀπαγορεύσει ὁ ἱατρός. Ἀπάντησις: ὁ ἱατρός πέθανε ὥστε δὲν ἰσχύει πιά ἡ ἀπαγόρευσί του.

Ἄς ὑποθέσωμε ὅμως ὅτι ἡ κατάστασι εἶναι σοβαρὴ καὶ πιθανῶς θανατηφόρος. Ὑπάρχουν θαρραλεοὶ ἄρρωστοι, πού γνωρίζουν τὴν κατάστασίν τους, ἄλλοι κρεμασμένοι στὴν ζωὴ θὰ δεχθοῦν καὶ τὴν ἠρωϊκώτερον καὶ τὴν ἐπικινδυνωδέστερον ἐλπιδοφόρον θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ἡ συνεργασία τοῦ ἀρρώστου μὲ τὸν ἱατρὸ παίζει ἐδῶ σπουδαιότατο καὶ ἀποφασιστικὸν κάποτε ρόλο. Μία κυρία μὲ προχωρημένη ἀνίατη θεωρουμένη πάθησι μὲ ἐπισκέφθηκε γνωρίζοντας τὰ ἀντικειμενικὰ πειστήρια τῆς καταστάσεώς της. Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν τρόπος νὰ ἐξαπατηθῇ οὔτε γιὰ τὴν πάθησι, οὔτε γιὰ τὴν πρόγνωσι. Τῆς ἐπρότεινα τότε τὴν συνεργασίαν μας στὸν θεραπευτικὸν ἀγῶνα. Ἡ κυρία αὐτὴ ζῆ σήμερον ὕστερον ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὑγιῆς ἀφοῦ περάσαμε μαζὺν ἡμέρας καὶ ὥρες ἀμοιβαίας εἰλικρινοῦς ἀγωνίας.

Πρέπει ὅμως ἄραγε νὰ γνωρίζουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τὴν πραγματικὴν τους κατάστασι, ἢ πρέπει ἡ ἱατρικὴ ἀπαισιόδοξι εἰλικρινεῖα νὰ ὑποχωρήσῃ ἀπέναντι στὴν ἀνελικρινῆ πειστικὴ αἰσιοδοξία; Ἡ μήπως πρόκειται ὁ ἄρρωστος πού ἂν μάθῃ τὴν πραγματικὴν κατάστασίν του νὰ ὑποστῇ ὅπως εἶπα πάρα πάνω τὸν βαθύτατον καὶ σοβαρότερον κλονισμόν τίς τελευταῖες ἡμέρας τῆς ζωῆς του, ἀπὸ ὅ,τι ἐπιτρέπεται ἢ προγνωστικὴ ἔστω καὶ ἀμυδρὰ ἐλπίς; Καὶ σ' αὐτὰς τίς περιπτώσεις νομίζω ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ λόγος γιὰ ἱατρικὴν εἰλικρινεῖαν, καὶ ὅτι μόνον ἡ φενάκη θὰ ὀδηγήσῃ στὸ καλύτερον κατορθωτὸν ἀποτέλεσμα. Κάτω ἀπὸ

τὴν ἀπόκρυψη κρύπτεται νομίζω ἢ εἰλικρίνεια τῆς προσπαθείας. Καὶ εἶναι πιστεύω ἀπάνθρωπη ἢ ἀποκάλυψη τῆς πιθανῆς καταδίκης, καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἀμφίβολης ἀποτελεσματικότητος βασιανιστικῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς, χωρὶς τραυματισμὸ τῆς ἀλήθειας. Τὸ κρῖμα αὐτὸ τὸ φέρει ἀγόγγυστα ἢ συνείδηση τοῦ ἱατροῦ.

Ἄς προχωρήσωμε ὅμως στὴν περίπτωσι τῆς ἀπρόοπτης ἐπιπλοκῆς στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀρρώστου, ἢ καὶ τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς. Ἐχει ἄραγε τὸ δικαίωμα ὁ ἱατρὸς νὰ ἐκφράσῃ τὸν κίνδυνον καὶ τοὺς φόβους τοῦ στὸν ἀρρώστο ὅπως θὰ ἀπαιτοῦσε ἡ πουριτανικὴ ἄποψη; Δὲν ἀποτελεῖ πράξι κακῆ ἢ εἰλικρίνεια, πὸ ὁδηγεῖ στὴν ἀγωνία; Θὰ προσπαθήσῃ λοιπὸν ὁ ψυχολογημένος ἱατρὸς ν' ἀποκρύψῃ τὸν κίνδυνον καὶ τοὺς φόβους τοῦ. Θὰ ἐπωμισθῇ ὁ ἴδιος τὴν ἀγωνία μὲ κοινωνοὺς βέβαια τοὺς συγγενεῖς, πὸ θὰ κρεμασθοῦν στὰ χεῖλη τοῦ καὶ στίς ἐνέργειές τοῦ πρὶν τὸν καταστήσουν, ὅπως συχνὰ συμβαίνει, ὑπεύθυνον γιὰ μία ἐνδεχόμενι μοιραία ἐξέλιξι. Ἄλλὰ καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς δοκιμάζεται ἡ σχέση τῆς εἰλικρινείας πρὸς τὴν πραγματικὴ πρόγνωσι πὸν ἐξαρτᾶται βέβαια ἀπὸ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν πείρα τοῦ ἱατροῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ πεπερωμένο.

Ἄτι ἡ εἰλικρίνεια ἀποτελεῖ ὑποχρέωσι τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι στοὺς στενοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀρρώστου, δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθῇ. Εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ νὰ γνωρίζουν οἱ συγγενεῖς τὴν πραγματικὴ κατάστασι καὶ τί εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναμένεται ἀπὸ τὴν ἱατρικὴ βοήθεια καὶ τὰ ἀπρόοπτά τῆς. Ἄλλὰ καὶ ἀπέναντι στοὺς συγγενεῖς δοκιμάζεται ἡ ἱατρικὴ εἰλικρίνεια, πὸ μόνον ὡς ἓνα ὠρισμένο σημεῖον μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀπαλλάσσει τὴν ἱατρικὴ εὐθύνη. Οἱ πληροφορίες πρὸς τοὺς συγγενεῖς περιέχουν κάποτε κάποια ὑποκρισία, πὸν χωρὶς νὰ τὴν συνειδητοποιῇ ὁ ἱατρὸς προσπαθεῖ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν εὐθύνη. Εἶναι δηλαδὴ ἀναγκασμένος νὰ ἀπλοποιῇ καὶ νὰ ἐκλαϊκεύῃ τὴν περιγραφὴ τῆς καταστάσεως γιὰ νὰ γίνεται ἀντιληπτῆ, ὥστε τὸ πόρισμά τοῦ μεταβάλλεται ὅπως λέγει ὁ Hamburger σὲ γελοιογραφία τῶν ἐπιστημονικῶν ἀντιλήψεων. Ἄταν μάλιστα πρόκειται γιὰ κάποια συγκατάθεσι τῶν ἀρρώστων στὴν θεραπευτικὴ ἐνέργεια, εἶναι κάπως ἀφελὲς καὶ ὑποκριτικὸ νὰ θεωρήσῃ ὁ ἱατρὸς ὅτι ἀπαλλάσσεται ἢ εὐθύνη τοῦ μὲ τὴν ἀπόφασι τῶν ἐνδιαφερομένων, πὸν ὡς μὴ ἱατροὶ δὲν εἶναι σὲ θέσι οὔτε νὰ καταλάβουν, οὔτε νὰ ἐκτιμήσουν τὴν σημασία τῆς θεραπευτικῆς ἐπεμβάσεως. Τὸ ἱατρικὸ συμβούλιον, ὅταν ἀπαιτῆται ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς περιπλέκει συχνὰ ἀκόμη περισσότερο τὴν κατάστασι. Τὸ νὰ συγκαλεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ὑπεύθυνον θεραπευτὴ ἀποτελεῖ βοηθητικὸ παράγοντα. Ἄταν ὅμως διαφωνοῦν οἱ συμμετέχοντες γιὰ τὴν τηρητέα ἀγωγὴ, τότε σὲ ποιά βάση θὰ στηριχθοῦν οἱ συγγενεῖς γιὰ νὰ παράσχουν τὴν συγκατάθεσίν τοις; Τί θὰ προτιμήσουν καὶ θὰ ἀποφασίσουν χωρὶς ἐπιστημονικὴ ἀρμοδιότητα; ἌΟλες αὐτὲς οἱ

ἐνέργειες στιγματίζονται νομίζω ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῆς ἀνειλικρινείας, πὺν εἶναι ὀλοφάνεργη καὶ δὲν χρειάζεται ὑποθέτω νὰ ἀναλυθῆ περισσότερο.

Ἐκεῖνο ὅμως πὺν εἶναι ἴσως ἀνάγκη νὰ τονισθῆ, εἶναι ὅτι ὁ Βερμπαλισμὸς στὸ στόμα τοῦ ἱατροῦ μπορεῖ νὰ καταλήξῃ σὲ βλαβερὴ ἀνειλικρινεία ὅταν οἱ λέξεις προσπαθοῦν νὰ συγκαλύψουν ἀδυναμίες, συναισθηματισμούς, πλάνες καὶ λάθη ἀλλὰ καὶ τὸν ἄτοπο ἐγωῖσμό τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο καὶ τοὺς συγγενεῖς. Ἡ χρησιμοποίηση ἱατρικῶν ὄρων, ὅταν εἶναι ἀκατάληπτοι γιὰ τὸ πολὺ κοινό, ἀποτελεῖ παγίδα καὶ ὀδηγεῖ σὲ παρεξηγήσεις. Ἡ ἀσάφεια πὺν προκαλεῖται ἀπὸ σχήματα λόγου ἢ καὶ ἡ ρητορικὴ διάθεση τοῦ ἱατροῦ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὴν σημασία του, ἀλλοιώνουν κάποτε τὸ νόημα καὶ παραποιοῦν τὴν πραγματικότητα. Ἀκόμη καὶ στὴν διδασκαλία τῆς Ἱατρικῆς ἀπαιτεῖται ἀπλὸς καὶ καθαρὸς λόγος, χωρὶς δυσνόητες γλωσσικὲς εὐαισθησίες, πὺν συχνὰ διαστρέφουν τὴν οὐσία καὶ προκαλοῦν ἀνειλικρινῆ ἐντύπωση. Ἡ ἱατρικὴ ἀποτυχία εἶναι ἀνθρώπινη ἤττα, πὺν πρέπει μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ εἰλικρινεία νὰ ὀμολογῆται. Ὅλη ἡ εἰρωνεία πὺν παρακολουθεῖ τὴν ἱατρικὴ δράση, καὶ πὺν τόσο ἀριστοτεχνικὰ σατυρίζεται ἀπὸ τὸν Molière, εἶναι νομίζω ἀποτέλεσμα τῆς κακῆς ἐπιδράσεως τοῦ Βερμπαλισμοῦ ἐπάνω στὴν εἰλικρινεία τοῦ ἱατροῦ.

Ἀντίστροφα ὅμως πρέπει νὰ διασαφηνισθῆ ὅτι καμμιά ἴσως ἄλλη ἐπιστήμη δὲν ἔχει τόση κοινωνικὴ ἀνάγκη τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου ὅσο ἡ ἱατρικὴ.

Ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἐπιστημονικῶν ἀπόψεων τῶν ἱατρῶν ἀναμεταξύ των καὶ ἡ κατάλληλη διάδοση τῶν ἱατρικῶν γνώσεων στὸ κοινό, ἀποτελοῦν κοινωνικὴ ὑποχρέωση, πὺν δὲν δεσμεύεται ἀπὸ εὐρεσιτεχνίες καὶ ἀπόκρυφες παρακρατήσεις. Ἀρκεῖ νὰ μὴ περιέχουν στοιχεῖα πὺν δημιουργοῦν πανικό, παραπειστικὲς ὑποσχέσεις ἢ ἀνειλικρινεῖς ἀνακοινώσεις, ὅπως συμβαίνει ὅταν χρησιμοποιοῦνται γιὰ διαφημιστικὸς σκοπὸς.

Ὁ ἱατρὸς πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃ συναίσθηση τῆς εὐθύνης του, πὺν δὲν ἐλαφρύνεται ἀπὸ τὴν συγκατάθεση τῶν συγγενῶν, οὔτε μὲ τὴν μεταβίβασή της σὲ βοηθητικὰ πρόσωπα ἢ σὲ ξένες ἀπόψεις. Τὸ μόνον ἐλαφρυντικὸ τῆς ἱατρικῆς εὐθύνης εἶναι ἡ εἰλικρινὴς προειδοποίηση τῶν ἐνδεχομένων κινδύνων, χωρὶς δημιουργία πανικοῦ, πὺν θὰ ἐπιφέρῃ ἀκόμη μεγαλύτερη σύγχυση. Ἐπηυξημένη βέβαια εὐθύνη ὑπέχει ὁ ἱατρὸς ὅταν εἶναι «εἰδικὸς» καὶ γιὰ τοῦτο ἐμπνέει μὲ τὴν ἀρμοδιότητά του μεγαλύτερη ἐμπιστοσύνη, πὺν ἐν τούτοις ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀρρώστου δὲν ἀποκλείεται νὰ διαφεύσῃ. Δὲν πρέπει δηλαδὴ νὰ λησμονῆται ὅτι καὶ ἡ ἀπλούστερη θεραπευτικὴ ἀγωγή ἐμπεριέχει τὴν δυνατότητα τοῦ ἀτυχήματος, πὺν συμ-

βαίνει να οφείλεται στην ιδιοσυγκρασία ή την ευαισθησία του οργανισμού του άρρώστου ή και στην άκουσία άστοχία τῆς θεραπευτικῆς προσπάθειας.

Ἄλλοίμονο ὅμως ἂν ἡ εἰλικρίνεια ἢ καὶ ὁ φόβος τοῦ ἱατροῦ γιὰ ἐνδεχόμενη δικαστικὴ ἀπειλὴ τὸν ὑποχρεώνουν ν' ἀπαριθμῆσιν ἔστω καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς τέτοιου εἴδους ἐνδεχόμενα. Θὰ ἐδέσμευε τότε, ὅπως εἶπα πάρα πάνω, κάθε θεραπευτικὴ προσπάθεια καὶ δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀσκήσῃ μὲ τὸ ἀπαιτούμενο ἀντικειμενικὸ θάρρος τὸ σωτήριο λειτούργημά του. Ἄλλὰ καὶ στὴν περιπτώσιν αὐτὴ δοκιμάζεται ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ ἀποψη τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντός του, πὺν δὲν συμπίπτει πάντοτε μὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἀρρώστου. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ θεραπευτικοῦ μέσου εἶναι συχνὰ ἐπικίνδυνη ἀλλὰ ἐπιδοφόρος, ὥστε ἡ συνείδηση τοῦ ἱατροῦ ὀδηγεῖται κάποτε σὲ διλήμματα, πὺν ὅμως οφείλουν ὅπωςδήποτε νὰ ἐξελιχθοῦν πρὸς τὴν εἰλικρινῆ προτίμησιν ἐκείνου, πὺν ἐξυπηρετεῖ τὸν ἄρρωστο καὶ ποτὲ τὸ συμφέρον τοῦ ἱατροῦ.

Πολὸν δύσκολη εἶναι κάποτε ἡ θέση τοῦ ἱατροῦ στὴν παιδιατρικὴ πρόγνωση. Τί θὰ ἀπογίνῃ αὐτὸ τὸ παιδί; Θὰ ζήσῃ; Θὰ μιλήσῃ; Θὰ μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ κάνωμε ἄλλο παιδί; Ἐδῶ ἡ πρόγνωση πρὸς τοὺς γονεῖς ὀδηγεῖ σὲ συναγωνισμό τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τὸν Νόμο τῶν πιθανοτήτων, ὥστε ἡ γνώμη τοῦ ἱατροῦ ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα στὴν ἀπελπισία καὶ τὴν ἐλπίδα πὺν ἀποτελοῦν τὸν Γολγοθᾶ τῶν γονέων.

Ἐδῶ δύο ἀκόμη σημαντικὰ σημεῖα πρέπει νὰ θιγοῦν, ἡ ὑγειονομικὴ διαφώτιση καὶ ἡ ἐνδοноσοκομειακὴ ὀργάνωση καὶ συνεννόηση. Ἡ ὑγειονομικὴ διαφώτιση εἶναι βέβαια ἀπαραίτητη γιὰ τὴν προληπτικὴν ὑγιεινὴν. Τὸ χρῆσιμο ὅμως σκέλος, πὺν περιέχει, τρομάζει καὶ ἀπελπίζει ὅποιον ὑποστῆ τὴν πάθησιν. Γνωρίζει ἀπὸ τὴν διαφώτιση, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἱατρό, τί τὸν περιμένει, ὁπότε ποιά πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάσις τοῦ ἱατροῦ; Πῶς καὶ πότε θὰ γίνῃ πειστικὸς καὶ ψυχολογικὸς ἀγωγός; Ἐξ ἄλλου ἡ ἐνδοноσοκομειακὴ ὀργάνωση καὶ συνεννόηση ἢ μᾶλλον ἀσυνεννοησία ἀποτελεῖ συχνὰ βαρὺν ψυχολογικὸν πλῆγμα γιὰ τὸν ἄρρωστο, πὺν προσπαθεῖ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν βαθύτερη σκέψιν τοῦ ἱατροῦ, ὅταν διακρίνῃ ὅτι ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ ἄλλα λέγει ὁ ἓνας καὶ ἄλλα λέγει ὁ ἄλλος, ὥστε νὰ ἀποκαλυφθῆ μία ἀλήθεια, πὺν ὅλοι προσπαθοῦν νὰ ἀποκρύψουν. Ὅχι μόνον οἱ λέξεις ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου παρακολοῦθονται μὲ ἀστυνομικὴ ἀνιχνευτικὴ ἀπό τὸν ἄρρωστο.

Τέλος ἄς θιγῆ ἡ ἱατρικὴ εἰλικρίνεια ἀπέναντι στὴν εὐθανασία. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, πὺς στὴν περίπτωσιν αὐτὴ ἡ στάσις τοῦ ἱατροῦ ἀπέναντι στὸν ἄρρωστο θὰ εἶναι ἀπόλυτα ἀνελικρινῆς καὶ παραπειστικῆς. Θὰ προσπαθῆσῃ δηλαδὲ ν' ἀποκλείσῃ μὲ χονδρικὰ ἀκόμα ψέμματα κάθε ἀνησυχία του καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ

ἐλπίδα καὶ αἰσιοδοξία. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ νοηθῆ ἄλλη ἐνδεδειγμένη ἰατρικὴ στάση; Ἐπιπλέον καὶ πῶς νὰ μὴν λάβῃ ὑπ' ὄψη του ὁ ἰατρός τὴν ἀνυπόφορη προοδευτικὴν κατάρρευση τοῦ ἀρρώστου πού εἴτε ἀγκιστρώνεται μὲ ψευδαισθήσεις στὴν ζωὴ ἢ ζητεῖ τὴν λύτρωση τῶν πόνων του μὲ τὸν θάνατο; Ποιὰ εἶναι ἐδῶ τὰ ὄρια τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἰατρικῆς εἰλικρινείας, καὶ ἀκόμη περισσότερο ὅταν προβλέπεται χειρότερη ὡς τὴ λύτρωση προοδευτικὴ ἐξέλιξη;

Ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἰατροῦ ἀπέναντι στοῦ φιλανθρωπικὸ συναίσθημα τῆς εὐθανασίας, δοκιμάζεται σκληρά. Οὐδεὶς ἰατρός ἔχει τὸ θάρρος καὶ τὸ δικαίωμα νὰ μὴν ὑπολογίσῃ τὸ θαῦμα, πού δὲν εἶναι βέβαια θαῦμα, ἀλλ' ἀνυπολόγιστο αἰσιοδοξο ἀποτέλεσμα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς θεραπευτικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς ἀτοχῆς τοῦ ἀρρώστου. Αὐτὸ βέβαια δὲν ἀφορᾷ χρόνιες καταστάσεις, πού ἀναπότρεπτα ὀδηγοῦνται στὸν θάνατο. Πρόκειται γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἰατροῦ νὰ προσπαθήσῃ νὰ διασώσῃ τὴν ζωὴν, ὅταν οἱ λογικὲς ἐλπίδες ἐκλείπουν. Ἐδῶ δὲν χωρεῖ σκέψη εὐθανασίας, οὔτε ἔχουν τὴν θέση τους ἡ εἰλικρίνεια ἢ ἡ ἐξαπάτηση τοῦ ἀρρώστου. Ἡ ζωὴ πού διαφεύγει ὅπως ὁ ὑδράργυρος ἀνάμεσα στὰ δάκτυλά μας συγκρατεῖται κάποτε ὅταν τὰ κρατήσωμε σφικτὰ κλεισμένα. Ὅταν ὁμως πρόκειται γιὰ τὸν ἀνιάτο καρκινοπαθῆ, πού σιγὰ σιγὰ συνηθίζει στὴν κατάστασή του ὡσὰν τὸν ἀνάπηρο καὶ δὲν συνειδητοποιεῖ τὴν θανατηφόρο ἐξέλιξή του, ἔχομε ἄραγε τὸ δικαίωμα τῆς εἰλικρινείας; Ἡ ἀγία μετάληψη ὅταν τὴν ζητήσῃ ὁ ἐτοιμοθάνατος θὰ τύχῃ νὰ σημαίνῃ αἴτημα αἰσιοδοξίας ἢ ψυχικὴ γαλήνη, πού προηγεῖται πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος. Ἐχομε ὁμως τὸ δικαίωμα νὰ τὴν ἐπιβάλλωμε μὲ στήριγμα τῆς θρησκευτικῆς πεποιθήσεως; Ἄν ὁ ἀρρώστος διαθέτῃ τῆς αἰσθήσεως του δὲν θὰ καταλάβῃ πῶς πλησιάζει τὸ τέλος; καὶ δὲν θὰ ἀπελπισθῆ;

Ἐχομε τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθοῦμε θεραπευτικὰ ἀνίσχυροι τὸν πόνο καὶ τὴν σωματικὴν κατάρρευση, νὰ ἀφήνωμε ἔρμαιο τὸν ἀρρώστο στὰ νύχια τοῦ θανάτου; Ἐφαρμόζομε βέβαια καταπραϋντικά, πού ὁμως παρατείνουν τὴν ἀγωνία χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐντούτοις νὰ ὑποκύνωμε οὔτε στὴν ἱκετευτικὴ παράκληση τοῦ ἀρρώστου, πού δὲν συνειδητοποιεῖ τὴν κατάστασή του οὔτε στὸν οἶκτο τῆς οἰκογενείας, πού δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑποκρύπτῃ κληρονομικὰ συμφύροντα.

Ἐν τούτοις ἔχομε τὸ δικαίωμα μὲ ἀπόλυτο ὀδηγὸ τὴν ἰατρικὴ ἀντικειμενικότητα τῆς καταστάσεως καὶ τὴν εἰλικρίνεια τῆς συνειδήσεώς μας, νὰ ἐξαπατήσωμε τὴν ἀγωνία τοῦ ἀρρώστου καὶ ν' ἀποκρύψωμε τῆς ἐνέργειάς μας ἀκόμη καὶ στοὺς συγγενεῖς, γιὰ νὰ ἀνακουφίσωμε τὸ μαρτύριο μιᾶς ἀπελπισμένης ζωῆς. Ἡ φαντασία τοῦ ἰατροῦ ἀναμετρᾷ τὸ τί ὑπῆρξε τὸ ἐρεῖπιο αὐτὸ πού

ἀντικρύζει, ὅταν ὁ βίος τὸ περιέφερε μὲ τὸ ἔνδυμα τῆς δράσεως. Καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἱατροῦ ραγίζει ἔτοιμη νὰ συντομεύσῃ τὸ μαρτύριο τῶν τελευταίων ἀναπνοῶν τοῦ πόνου. Ποῦ βρίσκεται ἐδῶ ἡ ἱατρικὴ εἰλικρίνεια ; Στὴν πλευρὰ τῆς ὑποκριτικῆς συντηρητικῆς ὑποχρέωσης ἢ τῆς ἀγνῆς ἀνθρώπινης συμπόνιας ;

Ἄς ἐξετάσωμε ὅμως τῶρα τὴν εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ στὴν ἐκτίμηση τῶν προοδευτικῶν ἐρευνητικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς στατιστικῆς προκειμένου νὰ ἐφαρμόζῃ τὴν θεραπευτικὴ ἀγωγή. Τὰ ἐρευνητικὰ βέβαια ἀποτελέσματα εἶναι πολὺτιμα γιὰ τὴν πρόοδο. Ἀποτελοῦν ὅμως συχνὰ πηγὲς προκαταλήψεων καὶ παρεξηγήσεων ἐκ μέρους τῶν ἐρευνητῶν ποὺ ὅταν μεταφέρονται στὴν κλινικὴ εἶναι δυνατόν νὰ ὀδηγήσουν σὲ σημαντικὰς διχογνωμίας καὶ κάποτε σὲ ζημιές. Ἡ ἔρευνα εἶναι συνήθως ἀνατρεπτικὴ παλαιότερων ἀντιλήψεων καὶ τὸ κλινικὸ ἀποτέλεσμά της ἐπιβάλλεται μόνον ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ἐφαρμογῆς. Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως τί πρέπει νὰ ἰσχύσῃ γιὰ τὸν προκείμενον ἄρρωστο ; Ἡ παλαιότερα ἢ ἡ νεωτέρα θεραπευτικὴ ἀντίληψη, ποῦ ὅμως ἀκόμη δὲν ἔχει ἐπιβληθῆ ; Ἡ φαρμακευτικὴ βιομηχανία βρίθεται ἀπὸ νέα φάρμακα, ποῦ στηρίζονται βέβαια στὴν πίστη πρὸς τὴν πρόοδο, ἀλλὰ καὶ στὸ ἐμπορικὸ συμφέρον. Πόσα ὅμως ἀπὸ τὰ φάρμακα αὐτὰ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν πείρα καὶ πόσα ἀποδεικνύονται ἄχρηστα, περιττὰ καὶ κάποτε ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιβλαβῆ ; Μερικὰ ἀπὸ τὰ φάρμακα τὰ παλαιότερα μῆπως δὲν ἐπέφεραν τὴν ἴασι ἢ ἀκόμη καὶ τὴν σωτηρία τοῦ ἐτοιμοθανάτου ; Ἐπιτρέπεται λοιπὸν νὰ ἐξευτελίζονται ἀπὸ νεώτερα ἔστω περισσότερο ἐλπιδοφόρα ; Ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τῆς καὶ τίς συμπτώσεις ποῦ κάποτε ἀφοπλίζουν κάθε ἀντικειμενικὴ κρίσι. Πολλὰ ἀνυπολόγιστα θὰ τύχῃ νὰ συμβοῦν χωρὶς νὰ ἐμπίπτουν καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμη τὴν λογικὴ. Ὁ ἱατρὸς τοῦ Μολιέρου ἐπιμένει, ὅτι ὁ τάδε ἄρρωστος πέθανε ἐνῶ τὰ πράγματα τὸν διαψεύδουν. Ἀλλὰ μῆπως καὶ ἐμεῖς δὲν ἐμάθαμε πὼς σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις ἡ καρδιακὴ λειτουργία καὶ ἡ ἀναπνοὴ δὲν ἀποτελοῦν βέβαια σημεῖα ζωῆς καὶ ἡ ἔλλειψή τους θάνατο ; Ποιὰ πρέπει ἐδῶ νὰ εἶναι ἡ ὀρθὴ στάσις τοῦ ἱατροῦ ; Εἶναι δύσκολο νὰ καθορισθῇ. Νὰ ἐπικαλεσθῇ ἡ εἰλικρίνειά του τὴν ἀμηχανία του ἀνάμεσα στὸ κλασσικὸ καὶ νέο, θὰ ἐκλόνιζε τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ ἱατροῦ τὴν θεραπευτικὴ συνείδηση. Ὁ Schopenhauer εἶπεν ὅτι ἡ ἀλήθεια δοξάζεται στὸ βραχὺ χρονικὸ διάστημα, ποῦ παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ χλευασμοῦ τῆς καὶ τῆς ἀξιωματικῆς ἐπιβολῆς τῆς. Σ' αὐτὸ ὅμως τὸ διάστημα, ὅταν πρόκειται γιὰ τὴν ἱατρικὴ διακυβεύονται ζωές, ποῦ τραυματίζουν τὴν εἰλικρίνεια τῆς συνειδήσεως τοῦ ἱατροῦ.

Καὶ τὸ δίλημμά του ἐπιβαρύνεται ἀκόμη περισσότερο ὅταν στηριχθῇ στὴν

στατιστική, πού επιδέχεται τήν παρεμβολή πολλῶν επιφυλάξεων καί σφαλμάτων. Ὄταν δὲν ἐκτελεῖται μὲ τὶς σύγχρονες μαθηματικὲς προϋποθέσεις, πού ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἀλάνθαστες, ἡ στατιστικὴ πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν κλινικὴ στήριξη τοῦ ἐρευνητικοῦ ἀποτελέσματος δὲν εἶναι πάντοτε ἀντικειμενικὴ καὶ κάποτε μάλιστα ἀντίθετη ἀπὸ ὅ,τι προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὁ κλινικὸς ἐφαρμοστής. Ἄς προστεθῇ ἀκόμη ὅτι ὁ εὐσεβὴς πόθος τῆς ἀποδείξεως ὁδηγεῖ εἴτε ἀσυναίσθητα, εἴτε κάποτε καὶ ἀπὸ σκοποῦ σὲ ἀπατηλὸ στατιστικὸ ἀποτέλεσμα. Σὲ ἄλλες πάλι περιπτώσεις, ἡ ἐτυμολογία τῆς στατιστικῆς δὲν πρέπει νὰ ἀποτελῇ τροχοπέδη στὴν προσπάθεια τῆς σωτηρίας. Συμβαίνει κάποτε ὅταν ὑπάρχῃ κάποια ἐλπίδα, ἡ τόλμη ἢ ἡ περίσκεψη νὰ ἐπιτύχουν ἀποτελέσματα ἀντίθετα πρὸς ὅσα ἡ στατιστικὴ ὑποστηρίζει. Ἔτσι καὶ στὴν περίπτωση αὐτῆ δοκιμάζεται ἡ ἀντικειμενικότης, ἡ διορατικότης καὶ ἡ εἰλικρίνεια τοῦ κλινικοῦ ἱατροῦ, πού ἀναλαμβάνει τὴν θεραπεία τοῦ ἀρρώστου.

Ἔστερα ἀπὸ ὅσα εἶπα, εἶναι, νομίζω, φανερὸ ὅτι ὁ ἱατρὸς πολιορκεῖται ἀπὸ πολλὰς πηγὰς ἀμφιβολιῶν, πού ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐνεργῇ μὲ ἓνα σημαντικὸ ποσοστὸ ἀβεβαιότητος γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά τῆς πράξεώς του. Ἡ ἱατρικὴ δὲν εἶναι ὅπως θεωρεῖται θετικὴ ἐπιστήμη, ἀφοῦ τὸ ἀντικείμενό της εἶναι τόσο ἀσταθὲς ὅσον εἶναι ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου!

Ἀπὸ τὸν ἱατρὸ ὅμως ζητεῖται νὰ μεταβάλλῃ τὶς ἀμφίβολες ἐπιπτώσεις σὲ θετικὰ ἐνέργειες πού ἀποβλέπουν στὴν ἱερότερη ἀνθρώπινη πράξη στὴν διατήρηση τῆς ζωῆς καὶ κατὰ τὸ δυνατόν στὴν σωτηρία της. Οὐδεμιᾶς ἄλλης ἐπιστήμης τὸ ἀντικείμενο εἶναι τόσο πολύτιμο, ὅσο τῆς ἱατρικῆς, ὥστε ἡ εὐθὴν καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῶν ἐκπροσώπων της νὰ βαρύνῃ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο λειτουργοῦ τὴν συνείδησή των. Πρέπει ὅμως ἡ ἀδιάκοπη ἱατρικὴ ἀδυναμία νὰ συνειδητοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς κριτὰς, πού εὐκόλα τολμοῦν νὰ ἐπικρίνουν καὶ νὰ καταδικάζουν χωρὶς νὰ ἀναλογίζονται πόσο δύσκολη εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, πού ἀδιάκοπα ἐξελλίσσεται ἐπάνω στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ζητεῖται ἐπιείκεια ἀλλὰ κατανόηση καὶ προστασία τῆς περιωπῆς τῶν ἱατρῶν ἀπέναντι στὴν ἀποστολή τους. Πρέπει βέβαια νὰ καταδικάζεται ὅταν ἀποδεικνύεται δόλος ἢ βλαβερὰ ἀνειλικρίνεια. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ διαπομπεύεται ἄδικα ὁ ἱατρὸς ὅταν ἡ δικαιολογία του εἶναι εἰλικρινὴς καὶ ἀνάλογη τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης. Δυστυχῶς πολλὰ εἶναι τὰ περιπτωσιακὰ δείγματα, πού παραποιοῦν τὸ διαγνωστικὸ ἢ τὸ θεραπευτικὸ ἀποτέλεσμα. Αὐτὸ πού δὲν κατώρθωσεν ὁ ἓνας πιθανὸν νὰ τὸ κατορθώσῃ ὁ ἄλλος, χωρὶς ὁ πρῶτος νὰ θεωρηθῇ καταδικαστέος. Τὸ φάρμακο πού θὰ συστήσῃ σύμφωνα μὲ τὴν πείρα τοῦ ὅ, ἓνας, θὰ τύχῃ νὰ

μὴ τὸ ἐγκρίνη ἢ πείρα τοῦ ἄλλου. Ἐπιπλέον καὶ πέρα ἀπὸ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἰατρικῆς, θὰ ὑπάρχουν πάντοτε καὶ σὲ ὅλες τῆς χῶρες καλοὶ καὶ κακοὶ ἰατροί, ὅπως καὶ τυχεροὶ καὶ ἄτυχοι ἰατροὶ καὶ ἄρρωστοί. Δὲν πρέπει ὅμως γι' αὐτὸ νὰ λησμονοῦνται οἱ ἄπειρες σωτηρίες ποὺ ἐπέτυχεν ὁ ἴδιος ἰατρός, καὶ νὰ δημιουργηθῆται ἀτμόσφαιρα δυσπιστίας καὶ ἐπικρίσεων ποὺ βλάπτουν τὴν ἐμπιστοσύνη πρὸς τὴν ἰατρικὴν. Ποῦ ἄλλοῦ θὰ καταφύγη στὴν ἀνάγκη ὁ ἄρρωστος; Στὸν Θεὸ βέβαια ὁ ὁποῖος τὰ πάντα κυβερνᾷ, ἀλλὰ καὶ στὸν ἰατρό. Ἐὰν μὴν τὸν ἐξευτελί-
ζουμε λοιπὸν, καὶ ἅς ἔχωμε ὑπ' ὄψη τῶν ἀναπόφευκτῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἰατρικῆς καὶ τὸ πεπερωμένο. Ὅσο προχωρεῖ ἡ ἐπιστήμη, τόσο οἱ ἀπαιτήσεις γίνονται μεγαλύτερες, ἀλλὰ καὶ τόσο γίνονται ἀντιληπτές οἱ ἀδυναμίες.

Φαίνεται λοιπὸν καθαρὰ ὅτι ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἰατροῦ δοκιμάζεται σκληρὰ σὲ κάθε βῆμα του καὶ θὰ ἐτόνιζα μάλιστα πὼς ἀποτελεῖ τὴν λυθία λίθο τῆς λειτουργικῆς ὑποστάσεως καὶ ἀποστολῆς του. Εἰλικρίνεια καὶ ἀνελικρίνεια σὲ συγκεκριμένους περιπτώσεις καὶ σὲ ὠρισμένες δόσεις, ἀποτελοῦν τὰ στοιχειωδέστερα καθήκοντά του, ποὺ πρέπει νὰ κρίνονται μὲ τὰ ὑψηλότερα ψυχολογικὰ καὶ ἠθικὰ σταθμὰ καὶ ὄχι μὲ τὴν προχειρότητα τοῦ πεζοδρομίου. Καὶ ὁ κριτὴς ἅς εἶναι αὐστηρός, ἀλλὰ ἅς προσπαθῆ νὰ εἶναι αὐτὸς τοῦλάχιστον πάντοτε εἰλικρινής, ἀντικειμενικὸς καὶ δίκαιος.